



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Wystawa przygotowana przez:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie
autorzy:
dr hab. Filip Musiał, dr Michał Wenklar
koncepcja graficzna serii:
Aleksandra Kaiper-Miszułowicz
projekt graficzny:
Maciej Skóra, Dominika Szczalba-Żegleń
recenzja merytoryczna:
dr Wojciech Frazik
recenzja plastyczna:
Karol Czechowicz
wykorzystane zdjęcia i skany pochodzą z:
Archiwum IPN, Narodowego Archiwum Cyfrowego
oraz Muzeum Powstania Warszawskiego.

ORZEŁ BIAŁY

Nr. 7.

Wrzesień - Październik

Rok 1946.



ZRZESZENIE WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ 1945-1948

O CO WALCZYMY: — o prawdziwą niepodległość, — o utrwalenie naszych granic na Zachodzie, — o odzyskanie granic wschodnich i południowych, — o sprawiedliwe reformy społeczne oparte na zasadach chrześcijańskich, — o nowego człowieka.

Posąg Chrystusa przed kościołem Świętego Krzyża
w ruinach powstańczej Warszawy (fot. E. Haneman,
ze zbiorów Muzeum Powstania Warszawskiego).

Szósty rok wojennej zawieruchy przyniósł nam uwolnienie z nienawistnego niemieckiego jarzma i wprowadził wielkie zmiany w międzynarodowym położeniu Polski, jej stanie wewnętrznym, ale wytworzone przez nie warunki życia obywatela polskiego dalekie są od tego obrazu, który mieli przed oczyma ginący żołnierze Polski Podziemnej.

Z wytycznych ideowych „Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość”,
wrzesień 1945 r.

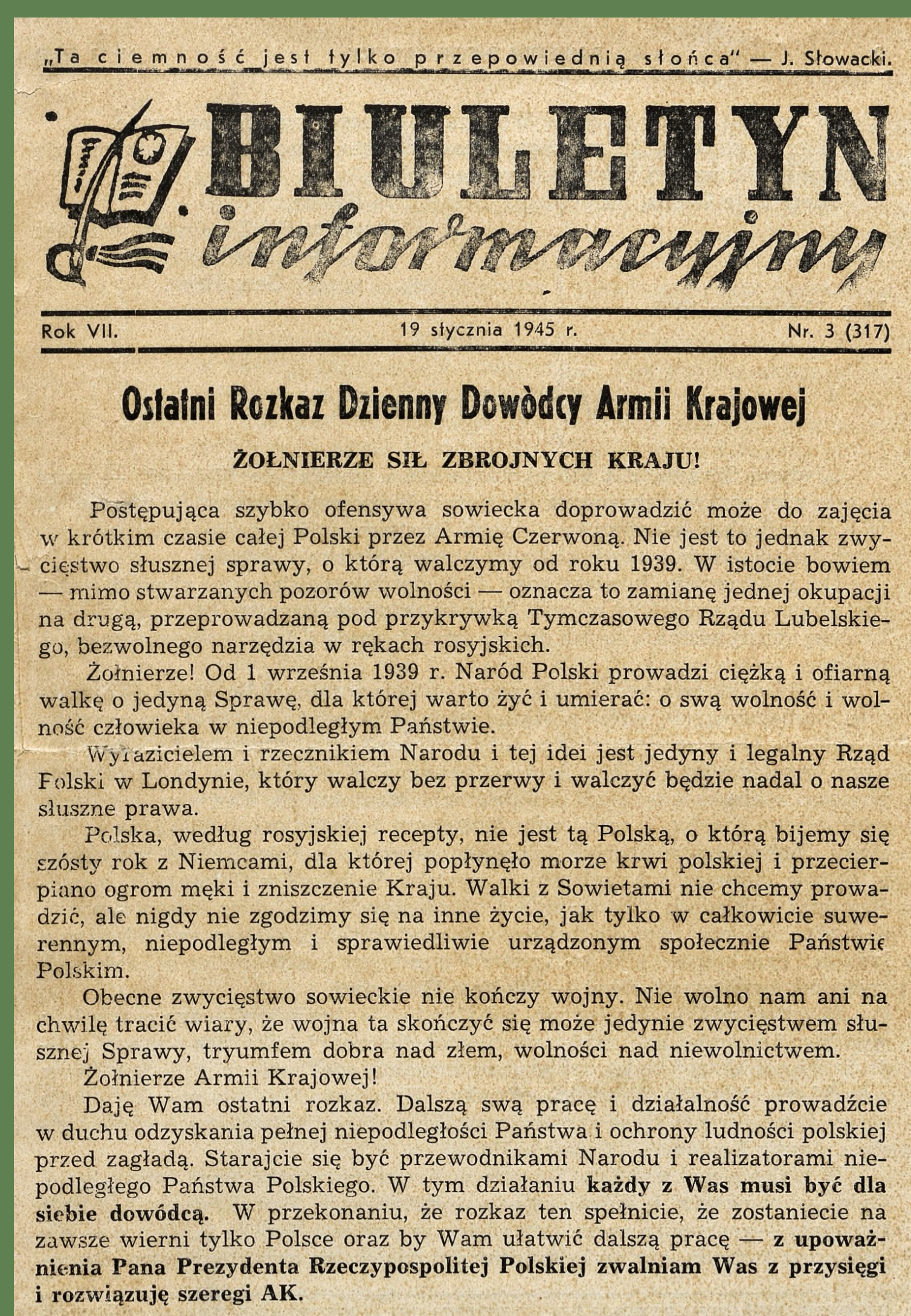


INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

OSTATNI ROZKAZ

W czasie II wojny światowej polskie ziemie były okupowane – najpierw przez Niemców i Sowietów, a od 1941 r. przez Niemców. Państwo polskie nie przestało jednak istnieć. W Paryżu, później w Londynie działał Rząd RP na Uchodźstwie, a w kraju rozbudowywały się struktury podporządkowanego mu Polskiego Państwa Podziemnego. Obok konspiracyjnego wojska – Związku Walki Zbrojnej / Armii Krajowej – funkcjonowała Delegatura Rządu na Kraj oraz porozumienie pozostających w podziemiu partii politycznych, które przyjęło ostatecznie nazwę Rada Jedności Narodowej.

Klęska Niemiec nie oznaczała wyzwolenia Polski. Ziemie polskie były zajmowane przez Sowietów i podporządkowane Moskwie agendy polskich komunistów. Żołnierze AK i działacze Polskiego Państwa Podziemnego byli przez nich aresztowani i represjonowani. Przywódcy podziemia zdawali sobie sprawę, że z Sowiecami – mocarstwem, sojusznikiem USA i Wielkiej Brytanii – nie można prowadzić walki w tej samej formie co z Niemcami. Komendant AK gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek” rozwiązał 19 stycznia 1945 r. konspiracyjną armię. W ostatnim rozkazie nakazywał żołnierzom, by sami decydowali, jak walczyć o niezrealizowane dotąd cele. Dalszą pracę niepodległościową miała prowadzić kadrowa organizacja „Nie”, szykowana już od 1943 r. w ramach AK.



„Biuletyn Informacyjny” z 19 stycznia 1945 r., z rozkazem „Niedźwiadka” rozwiązującym Armię Krajową.



Ostatnią próbę zbrojnej manifestacji woli walki z Niemcami i woli odbudowy suwerennej Polski stanowiły Akcja „Burza” oraz Powstanie Warszawskie. Wobec wrogiego stanowiska Sowietów nie przyniosły zakładanych politycznych skutków. Na zdjęciu oficerowie 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty w czasie akcji „Burza” na Lubelszczyźnie (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dalszą swą pracę i działalność prowadźcie w duchu odzyskania pełnej niepodległości Państwa...



Gen. Leopold Okulicki ps. „Niedźwiadek” – ostatni dowódca Armii Krajowej. Zdjęcie z XX-lecia międzywojennego (ze zbiorów IPN).

WOBEĆ JAŁTY

Na konferencji w Jałcie w lutym 1945 r. przywódcy ZSRS, USA i Wielkiej Brytanii zdecydowali o zmianach polskich granic i utracie Kresów na rzecz ZSRS. Ale postanowili również, że Polacy mają sami w wolnych wyborach wybrać parlament, który określi nowy ustrój. Do tego czasu rządzić miał Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN), powstały na bazie komunistycznego Rządu Tymczasowego, ale z dodaniem demokratycznych polityków z kraju i z zagranicy.

Choć postanowienia te pozbawiały uznanie Rząd RP na Uchodźstwie, to pozostawiały pewną szansę. Przywódcy Polskiego Państwa Podziemnego – Delegatury Rządu na Kraj, Rady Jedności Narodowej, a także ostatni komendant AK gen. Leopold Okulicki – zgodzili się na rozmowy z Sowietami o tworzeniu nowego rządu. Był to podstęp i zostali w marcu 1945 r. aresztowani, a następnie wywiezieni do Moskwy, gdzie sądzono ich pod fikcyjnymi zarzutami współpracy z Niemcami w tzw. „procesie szesnastu”. Aresztowanie gen. Okulickiego, a wcześniej gen. Augusta Emila Fieldorfa „Nila”, uniemożliwiło rozwinięcie działalności organizacji „Nie”.



- Tereny przyłączone do Polski w 1945 r.
- Tereny utracone na rzecz ZSRS w 1945 r.



TRJN powstał w czerwcu 1945 r. Wszedł w jego skład Stanisław Mikołajczyk, były premier Rządu na Uchodźstwie, który wrócił do kraju stając na czele Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL). Wielu wierzyło w zapowiedziane w Jałcie wybory i zwycięstwo sił niepodległościowych. W tej sytuacji w lipcu rozwiązała się Delegatura Rządu na Kraj i Rada Jedności Narodowej. Wcześniej grupa byłych oficerów KG AK z płk. Janem Rzepeckim podjęła próbę przeorganizowania „Nie” oraz mas akowskich, które pozostawały w konspiracji. Powołana wiosną 1945 r. organizacja przyjęła nazwę Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj (DSZ).



Willa w Pruszkowie, miejsce aresztowania przywódców Polskiego Państwa Podziemnego (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill, prezydent USA Franklin Delano Roosevelt oraz przywódca ZSRS Józef Stalin na konferencji w Jałcie (ze zbiorów IPN).



POWSTANIE WiN

Wobec powstania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z udziałem PSL i zapowiedzi obiecanych w Jałcie wolnych wyborów do Sejmu Ustawodawczego przywódcy poakowskiego podziemia uznali, że należy przestawić działalność z wojskowej na polityczną. 2 września 1945 r. na warszawskim Żoliborzu pięciu byłych oficerów KG AK i DSZ – płk Janusz Bokszczanin, płk Franciszek Niepokólczycki, płk Antoni Sanojca, płk Jan Rzepecki i płk Jan Szczurek Cergowski – powołało do życia nową organizację podziemną, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”.

WiN miał być w założeniu organizacją cywilną – pierwotnie pełna nazwa brzmiała Ruch Oporu bez Wojny i Dywersji WiN. Przyjęto m.in. nowe, cywilne nazewnictwo: prezes zamiast komendanta, zarządy i rady zamiast komend. Zrzeszenie było jednak kontynuacją AK-DSZ, a konieczność obrony przed represjami sprawiła, że w znacznej mierze zachował charakter zbrojny.

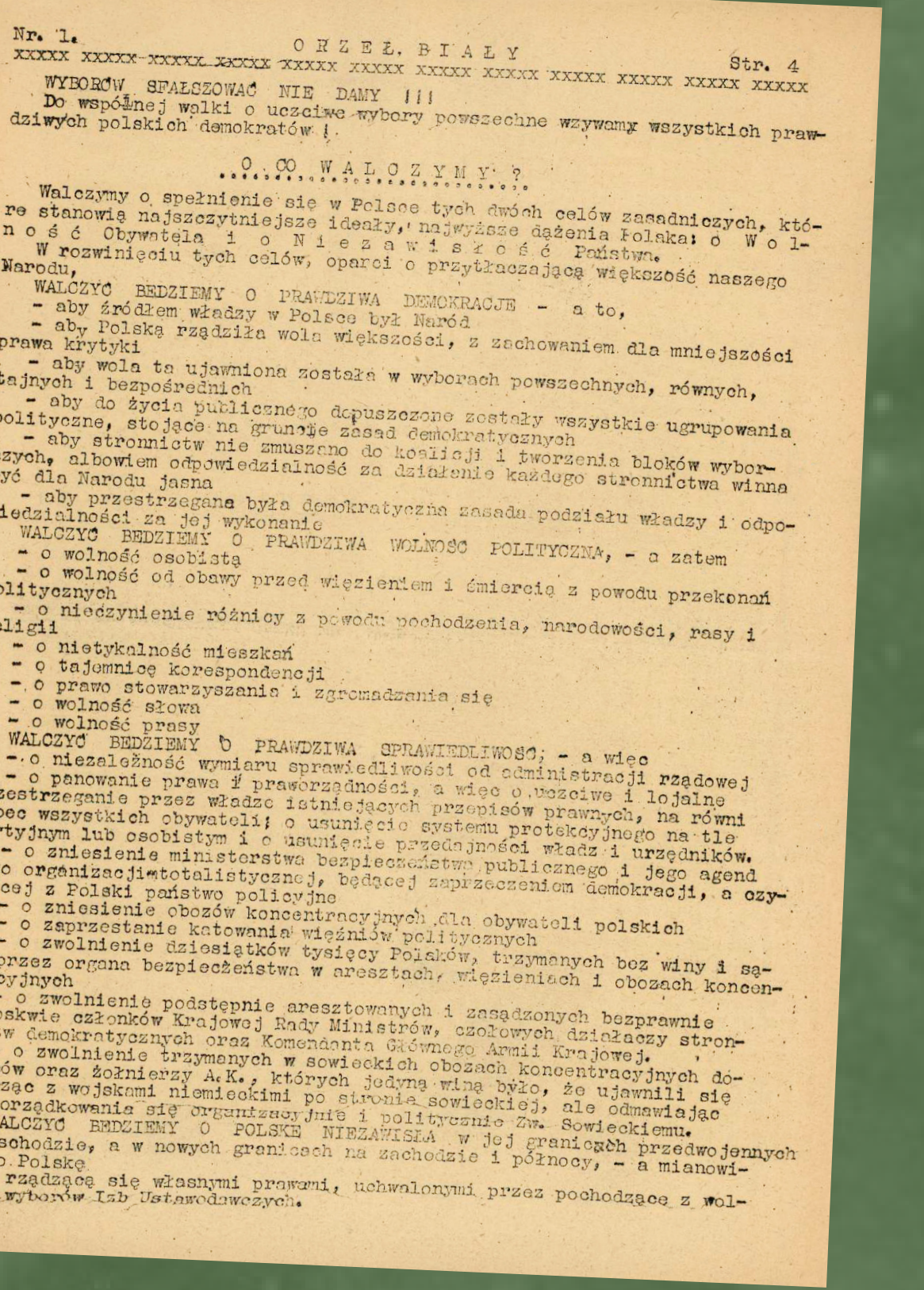
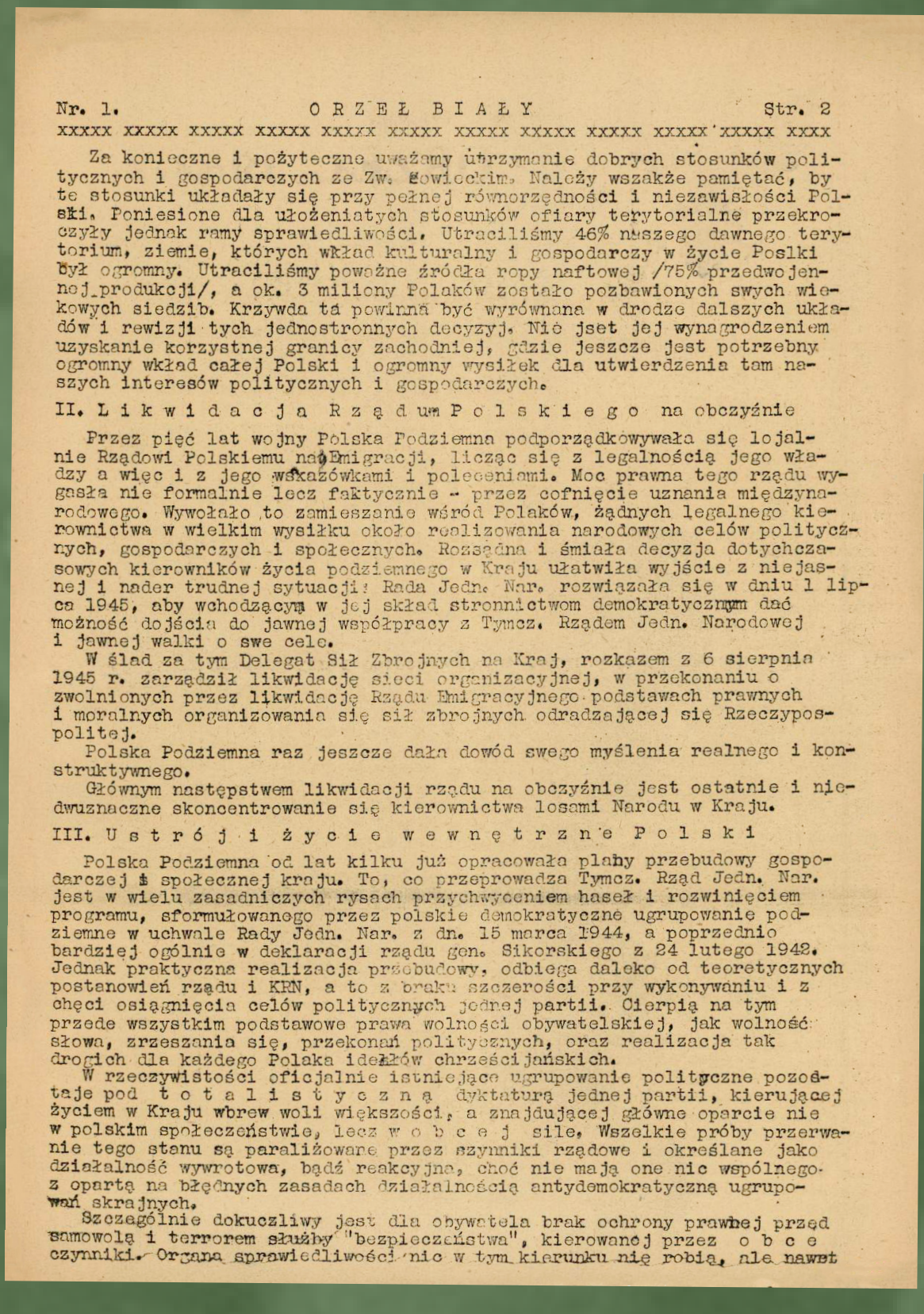
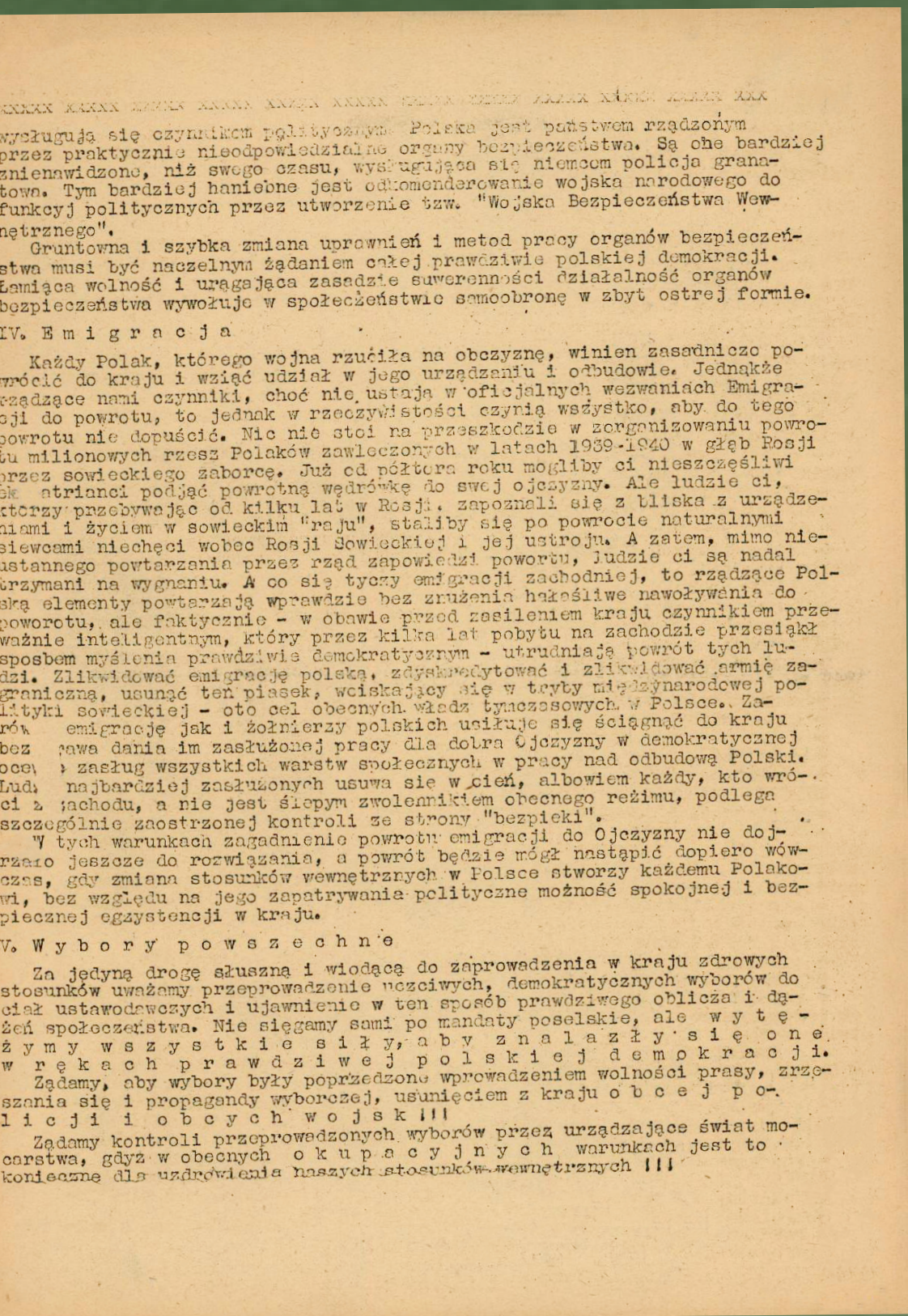
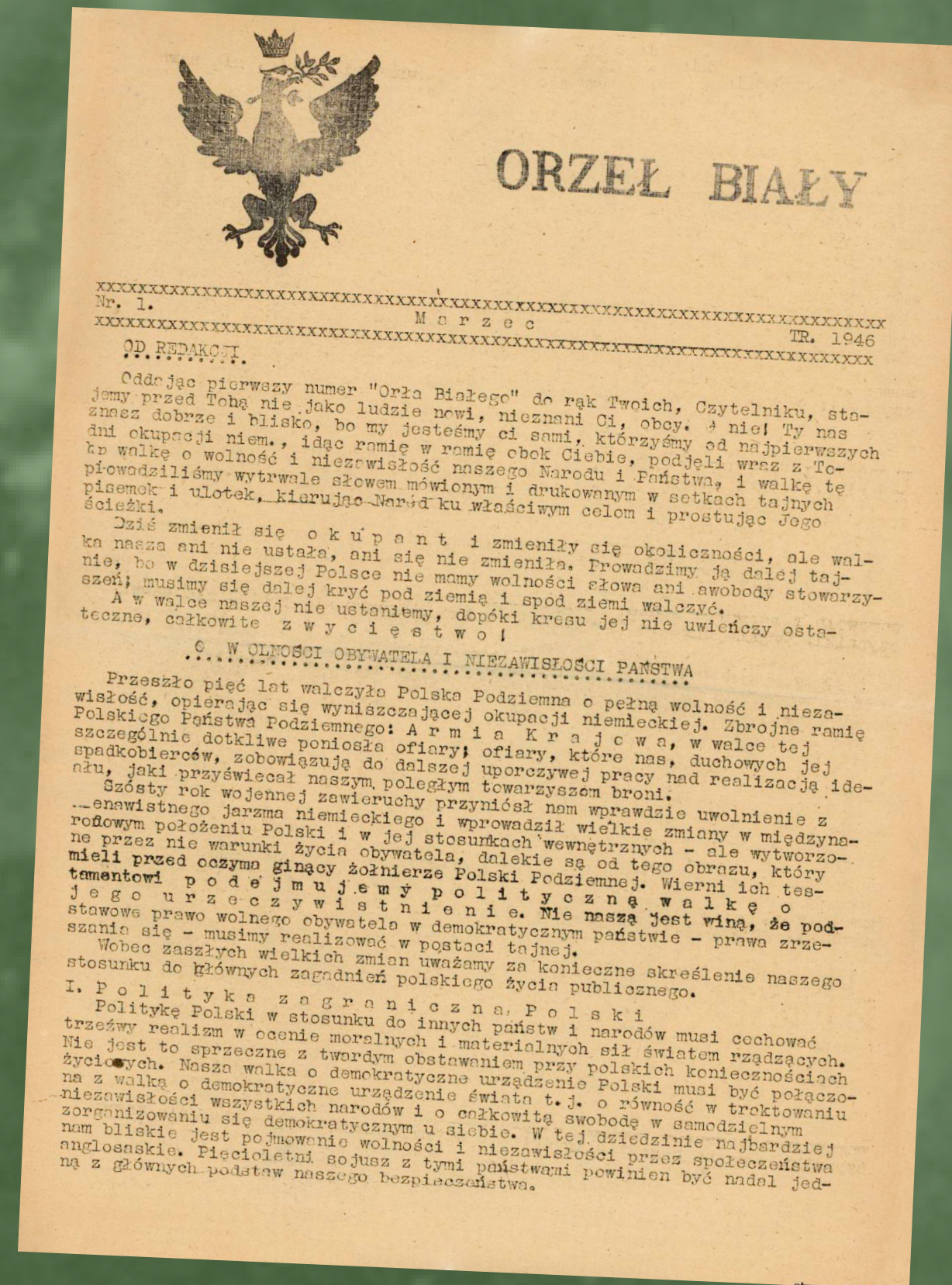
Główne zadanie organizacji miało charakter polityczny – umożliwić zwycięstwo wyborcze sił naprawdę demokratycznych. Twórcy WiN byli przekonani, że w przypadku wolnych wyborów Polacy odrzucą komunistów. Należało jednak ochronić społeczeństwo przed terrorem i propagandą. Deklaracja ideowa Zrzeszenia kończyła się słowami: „Wyborów sfałszować nie damy!”.

Tylko część żołnierzy AK zdecydowało się skorzystać z ogłoszonej przez komunistów amnestii. Na zdjęciu żołnierze 21. Dywizji Piechoty Górskiej AK, oddział „Garbnik”, podczas ujawnienia w październiku 1945 r. (ze zbiorów F. Murańskiego przekazyanych do IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nie sięgamy sami po mandaty poselskie, ale wytyżymy wszystkie siły, aby znalazły się one w rękach prawdziwej polskiej demokracji

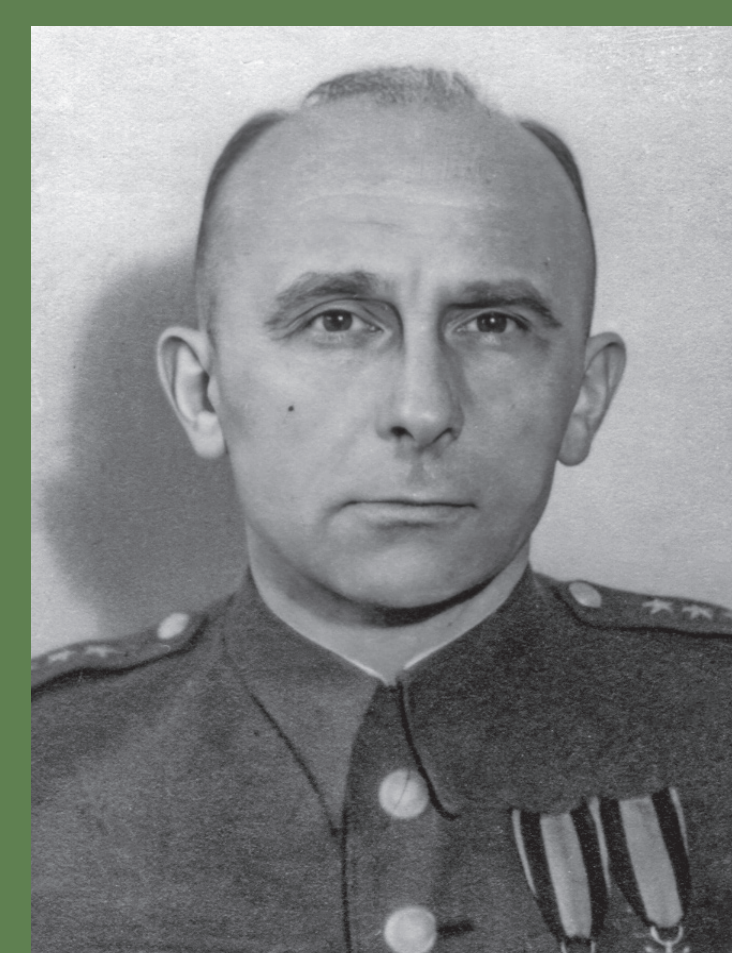


Pierwszy numer pisma „Orzeł Biały” z Deklaracją ideową WiN (ze zbiorów IPN).

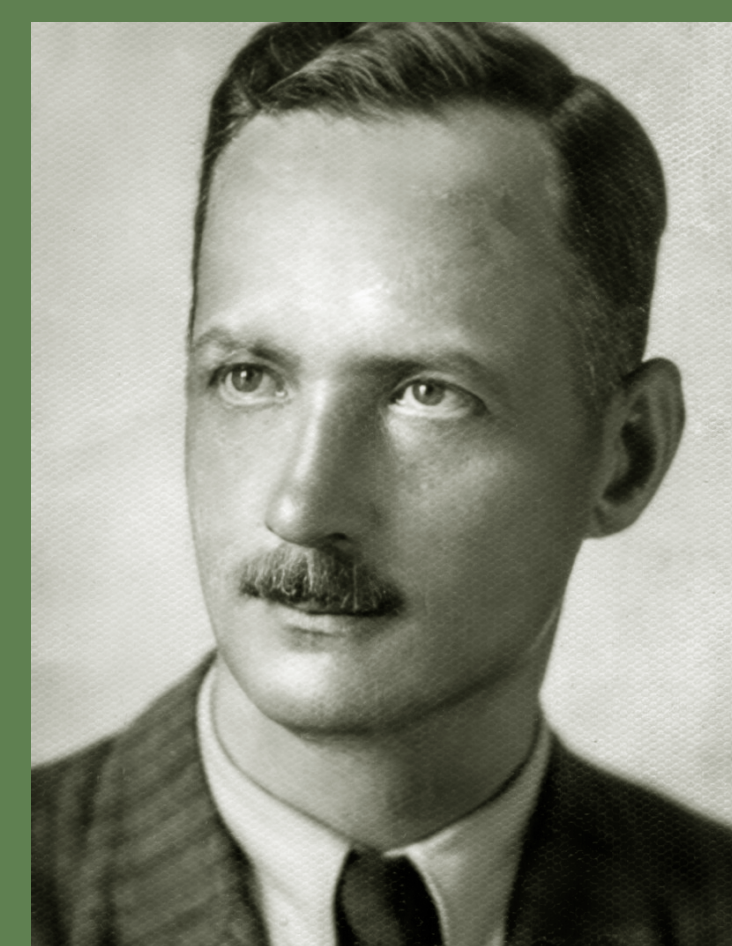
CZTERY ZARZĄDY

Zrzeszeniem kierowały cztery Zarządy Główne, kolejno rozbijane przez komunistyczną bezpiekę. Największy rozwój organizacyjny i zarazem największa dynamika działalności przypadła na czas istnienia II Zarządu Głównego WiN.

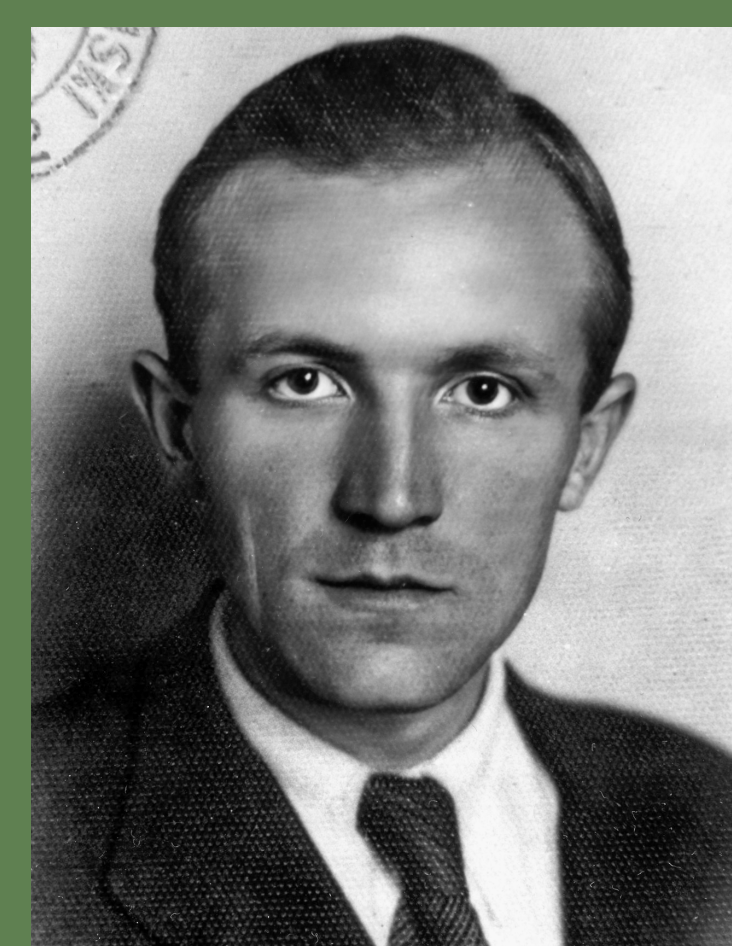
Zasięgi struktury WiN w okresie działania II Zarządu Głównego, w szczytowym momencie rozwoju.



Płk Jan Rzepecki „Ożóg”, były szef Biura Informacji i Propagandy KG AK, był głównym inicjatorem DSZ i WiN. Kierował I Zarządem Głównym od września do listopada 1945 r. Ujęty przez bezpiekę i skazany na 8 lat więzienia, ułaskawiony przez B. Bierut. Ponownie aresztowany w styczniu 1949 i więziony do grudnia 1954 r. (ze zbiorów IPN).



Płk Franciszek Niepokólczycki „Żejmian”, współtwórca Kedywu AK, był prezesem II Zarządu Głównego od listopada 1945 do października 1946 r. Skazany po aresztowaniu na karę śmierci, ułaskawiony, był więziony do 1956 r. (ze zbiorów P. Niepokólczyckiego).



Ppłk Wincenty Kwieciński „V-T”, oficer kontrwywiadu AK i prezes Obszaru Centralnego WiN, stał na czele III Zarządu Głównego WiN od października 1946 do stycznia 1947 r. Skazany po aresztowaniu na dożywocie, był więziony do 1957 r. (ze zbiorów IPN).



Ppłk Łukasz Ciepliński „Pług”, komendant Inspektoratu Rzeszów AK, a następnie Okręgu Krakowskiego i Obszaru Południowego WiN, był prezesem IV Zarządu Głównego WiN od stycznia do listopada 1947 r. Został skazany na karę śmierci i zamordowany 1 marca 1951 r. (ze zbiorów IPN).

W założeniu cywilna organizacja, jaką miał być WiN, w warunkach komunistycznego terroru prowadziła także walkę zbrojną. Oddziały mjr. Hieronima Dekutowskiego „Zapory” oraz Aleksandra Rusina „Olka”, okolice Dobrynia, sierpień 1946 r. (zbiory M. Pawelczaka przekazane do IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ





Sowietci i polscy komuniści pozbawiają korony Orła Białego, alegoria utraty niepodległości na ulotce WiN (ze zbiorów IPN).

Akcja propagandowa jest środkiem, którym posługiwać się pragniemy dla uświadamiania społeczeństwa i podtrzymywania w nim wewnętrznej gotowości do obrony największego skarbu, jakim jest Ojczyzna naprawdę niezależna, suwerenna i wolna.



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Z wytycznych ogólnych Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”,
wrzesień 1945 r.

PROPAGANDA

Jednym z głównych zadań WiN było przełamanie komunistycznego monopolu informacyjnego. Poprzez prasę podziemną czy akcje ulotkowe pokazywano społeczeństwu sytuację w kraju i intencje władz. Działacze WiN realizowali akcje propagandowe wobec konkretnych środowisk. Przeciw działaczom PPR wymierzono akcję „Odpluskwanie”. W ramach akcji „Ż” próbowano wpłynąć na żołnierzy komunistycznego wojska.

Sztandarowym wydawnictwem stał się miesięcznik Obszaru Południowego „Orzeł Biały”, choć w całej Polsce ukazywały się w latach 1945–1948 liczne tytuły m.in.: „Honor i Ojczyzna”, „Ku Wolności”, „Niepodległość”, „Niezawisłość”, „Polskie Słowo”, „Wolna Polska”, „Wolność”, czy „W Służbie Ojczyzny”.

Specjalnie opracowane ulotki kierowano też do działaczy PPS czy pracowników sądownictwa. Szczególnie nasilona akcja propagandowa poprzedzała tzw. referendum ludowe z czerwca 1946 r. oraz wybory ze stycznia 1947 r.



Nr. 6. Sierpień R. 1946.

O CO WALCZYMY: — o prawdziwą niepodległość, — o utwardzenie naszych granic na zachodzie, — o odzyskanie granic wschodnich z zachodu, — o sprawiedliwe reformy społeczne oparte na zasadach chrześcijańskich, — o nowego człowieka.

Młodzież ostoją polskości...

Na czoło zagadnień współczesnych wysunęło się ostatnio zagadnienie wychowania nowego pokolenia. Nie ma dziś bodajże ugrupowania politycznego w Polsce, które by na swój sposób nie dążyło do urobienia nowego typu człowieka. Walka o niego na codzień, jest właściwie walką o kształtowanie człowieka. Walka o niego, stała się walką o przyszłość państwa. Walka o niego, stała się walką o przyszłość kultury. Walka o niego, stała się walką o przyszłość polskości. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego państwa. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego narodu. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego życia. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego świata. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego człowieka. Walka o niego, stała się walką o przyszłość naszego polskiego.

HONOR I OJCZYZNA

WARSZAWA
Maj 1946
Nr. 5.

W szeregach AK walczyliśmy zbrojnie o prawo do życia.
W szeregach WiN walczyliśmy politycznie o prawo do samostanowienia.

Żołnierski obowiązek wobec Ojczyzny spełniliśmy do końca. Obecnie podejmujemy do ataki trud urzędowania Rzeczypospolitej w myśl wskazań i ideałów o które walczyliśmy z bronią w ręku. Przeciwdziałając temu rzeźnicy wrogich interesów, mandarynów nad Krajem. Oni to — po sześciu latach moskiewskich bagnów i ścieżek frontowej służby — odmawiają nam równi antyfaszystowskiej, podziemnej, walek. Aresztują nas, więżą bez sądów, rozstrzelują, deportują — ponieważ jesteśmy... „bandytami”.

Nieprawda!
Nie kierowaliśmy nigdy naszej broni przeciwko braciom. Nie uderzaliśmy nigdy w interesy polskie. Nasza dywersja, sabotaż, nasze kule godziły jedynie w zewnętrznych wrogów Państwa i Narodu. Przeznaczone były dla najeźdźcy. Dla każdego najeźdźcy. To prawda. Ale to nie my dokonujemy mordów politycznych, samosądów i prawokrzyjnych napadów rabunkowych, nie my przeprowadzamy „pacyfikacji”. Nasz dorekto do Kulschera, Hahn, Celczyków i Duga — ale nie Wierchowiny, nie Puławy i Grójec.

Rzecznicy sowieckich interesów, agenci płatni i ideowi — odmawiają nam dzisiaj równi demokratycznych praw politycznych — ponieważ jesteśmy... „reakcją”.

Nieprawda!
Nie przeciwdziałaliśmy nigdy naturalnej ewolucji społeczno-gospodarczej. Przeciwdziałaliśmy się jedynie demagogii i frazeologii bolszewickiego totalizmu. Utrzymujemy — i polskiemu chłopu należy dać nie tylko ochłapy dworskiej, czy ponieważ — lecz przede wszystkim stwerczyć mu odpowiednie warunki egzystencyjne, zapewnić możność proporcjonalnego startu życiowego. Polskiemu miastu trzeba dać polskie mieszczaństwo. Rolnictwu — przestrzeń, przemysłowi — rynki zbytu. Zdajemy sobie jednak sprawę z faktu, iż droga do dobrobytu materialnego — to droga do politycznej Wolności Narodu i Niezawisłości Państwa.

Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

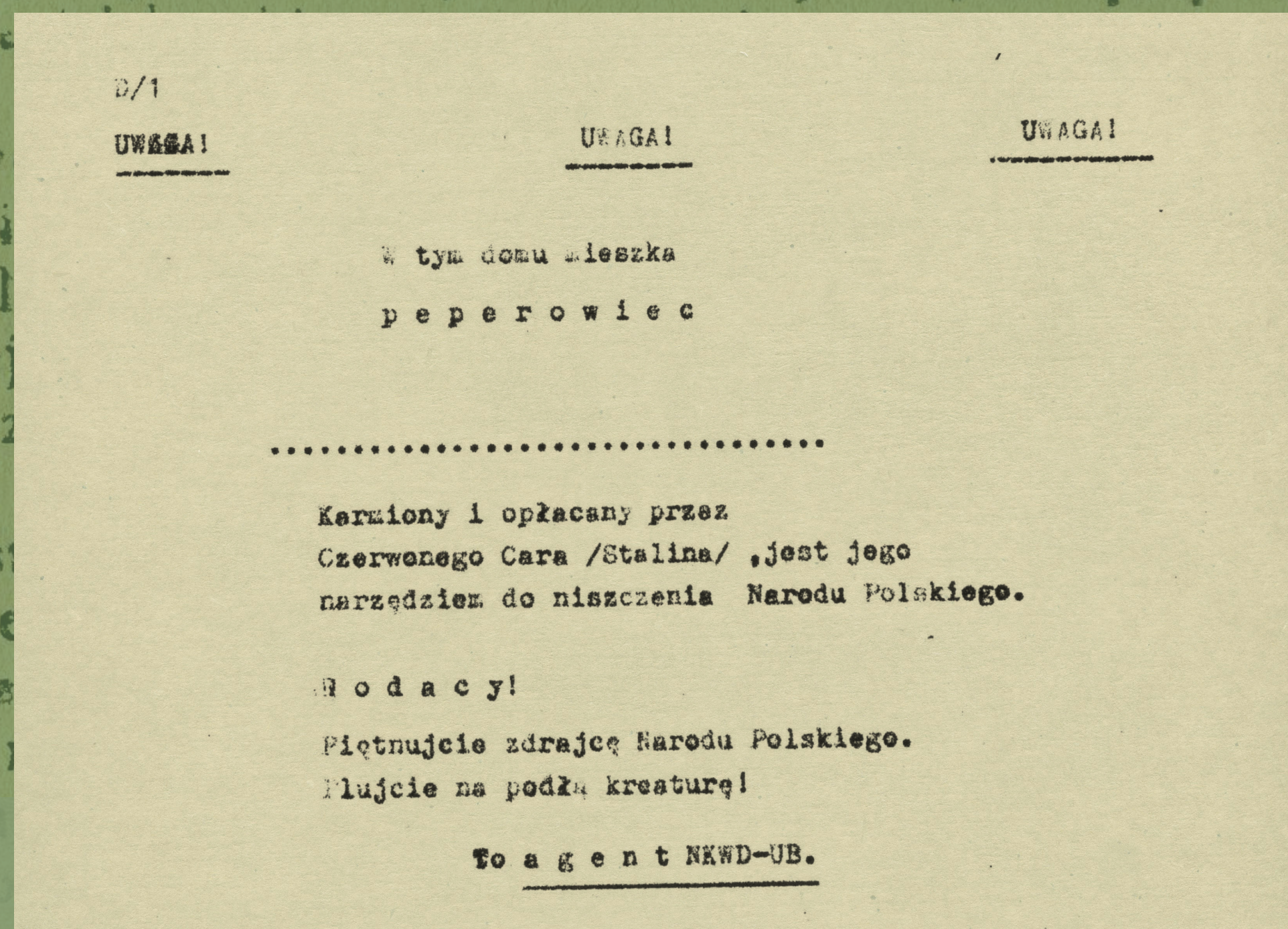
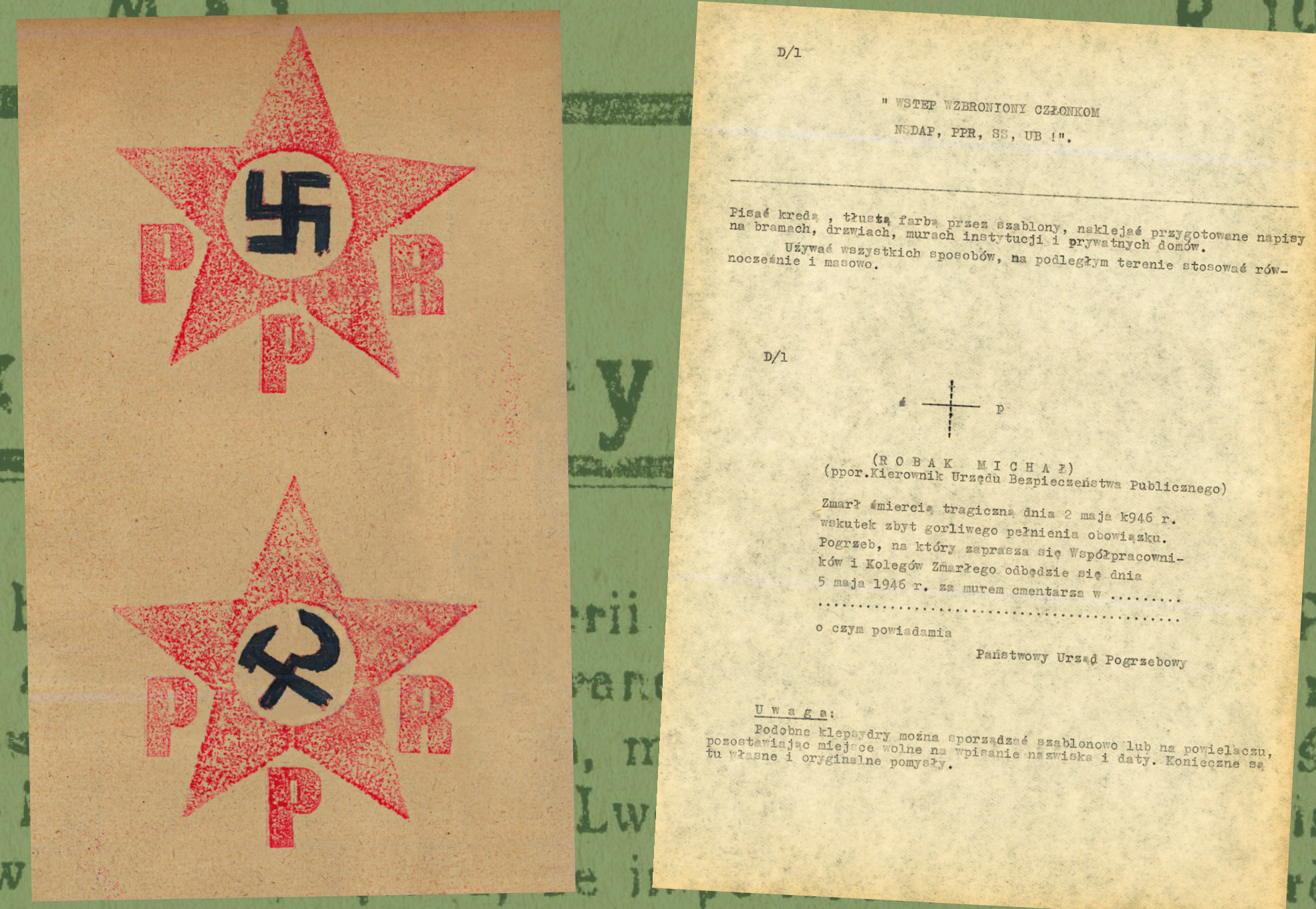
Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

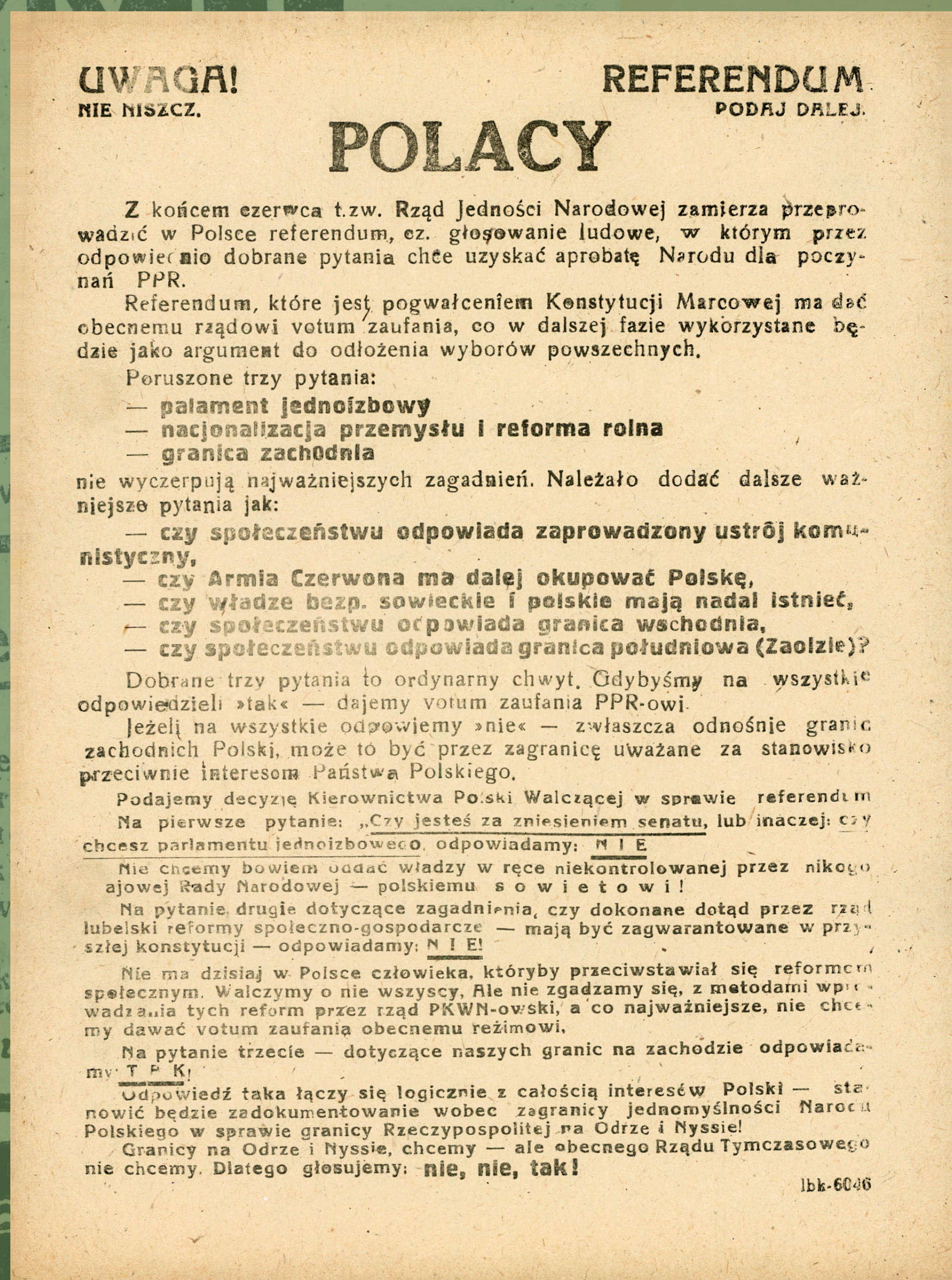
Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).

Winiety pism wydawanych przez Zrzeszenie WiN (ze zbiorów IPN).



Materiały akcji „O” wymierzone w działaczy komunistycznych: zestawienie symboli komunistycznych z nazistowską swastyką, fikcyjna informacja o śmierci oraz tzw. ulotka pręgiarzowa (ze zbiorów IPN).



Ulotka przygotowana przez WiN przed tzw. referendum ludowym (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

WYWIAD

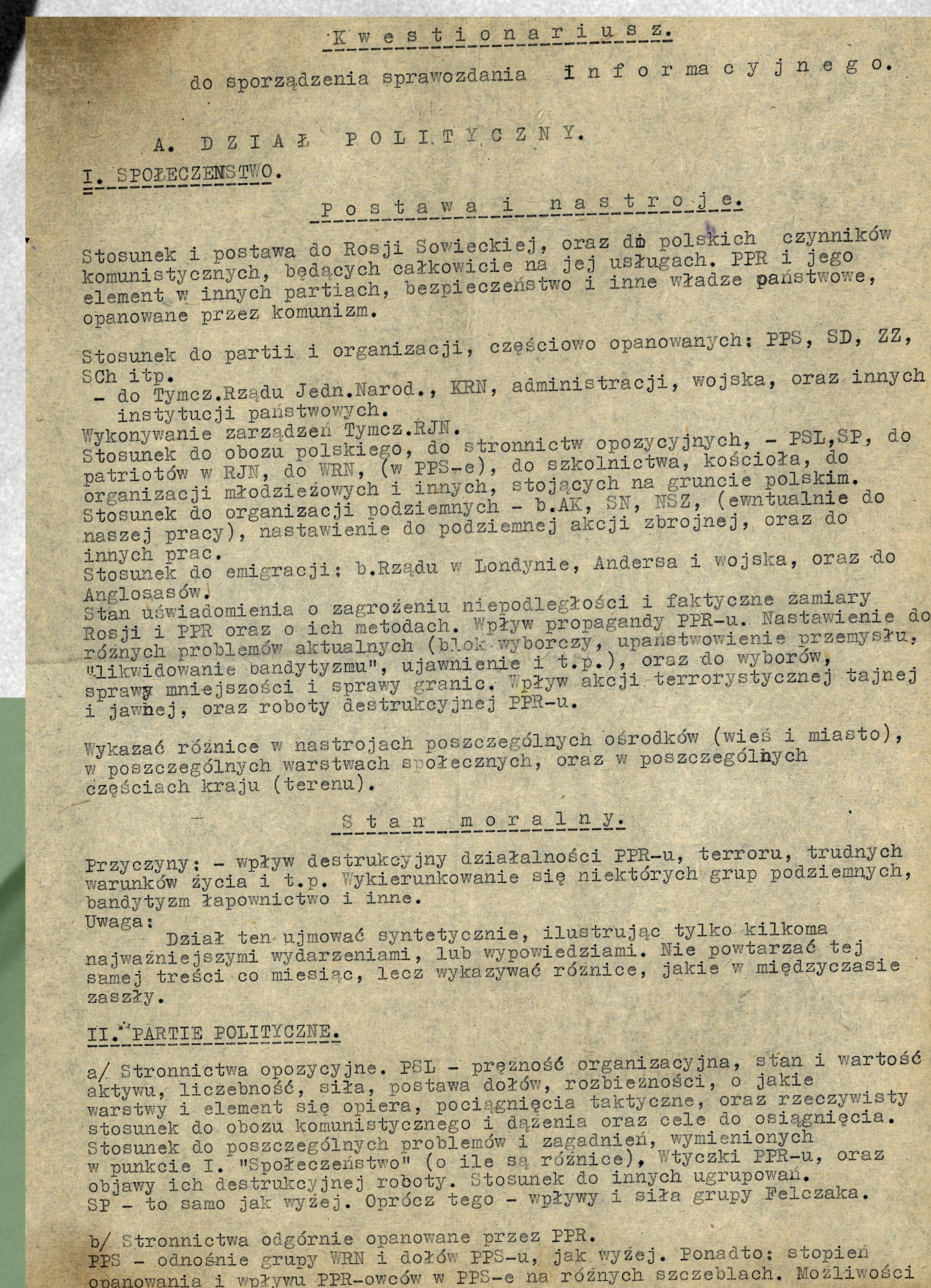
Działania informacyjne i propagandowe były możliwe dzięki rozbudowanemu aparatowi wywiadowczemu. Na każdym szczeblu organizacji funkcjonowały komórki wywiadu, WiN posiadał informatorów w strukturach UB, MO i PPR oraz w lokalnej administracji. Dzięki nim sprawozdania Zrzeszenia zawierały wiarygodny obraz sytuacji w kraju.

W ramach WiN funkcjonowały Brygady Wywiadowcze, w czasie okupacji autonomiczna struktura wywiadu AK. Brygady posiadały własną siatkę informatorów i skutecznie uzupełniały informacje o działaniach komunistycznego aparatu władzy.



Helena Sosnowska ps. „Łuna”, kierowniczką siatki wywiadowczej Obszaru Centralnego i III Zarządu Głównego WiN o krypt. „Stocznia” (ze zbiorów IPN).

Edward Bzymek-Strzałkowski ps. „Bazyli”, kierownik Brygad Wywiadowczych WiN. Zdjęcie z tzw. procesu krakowskiego (ze zbiorów IPN).



Kwestionariusz, według którego miały być sporządzane sprawozdania informacyjne WiN (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

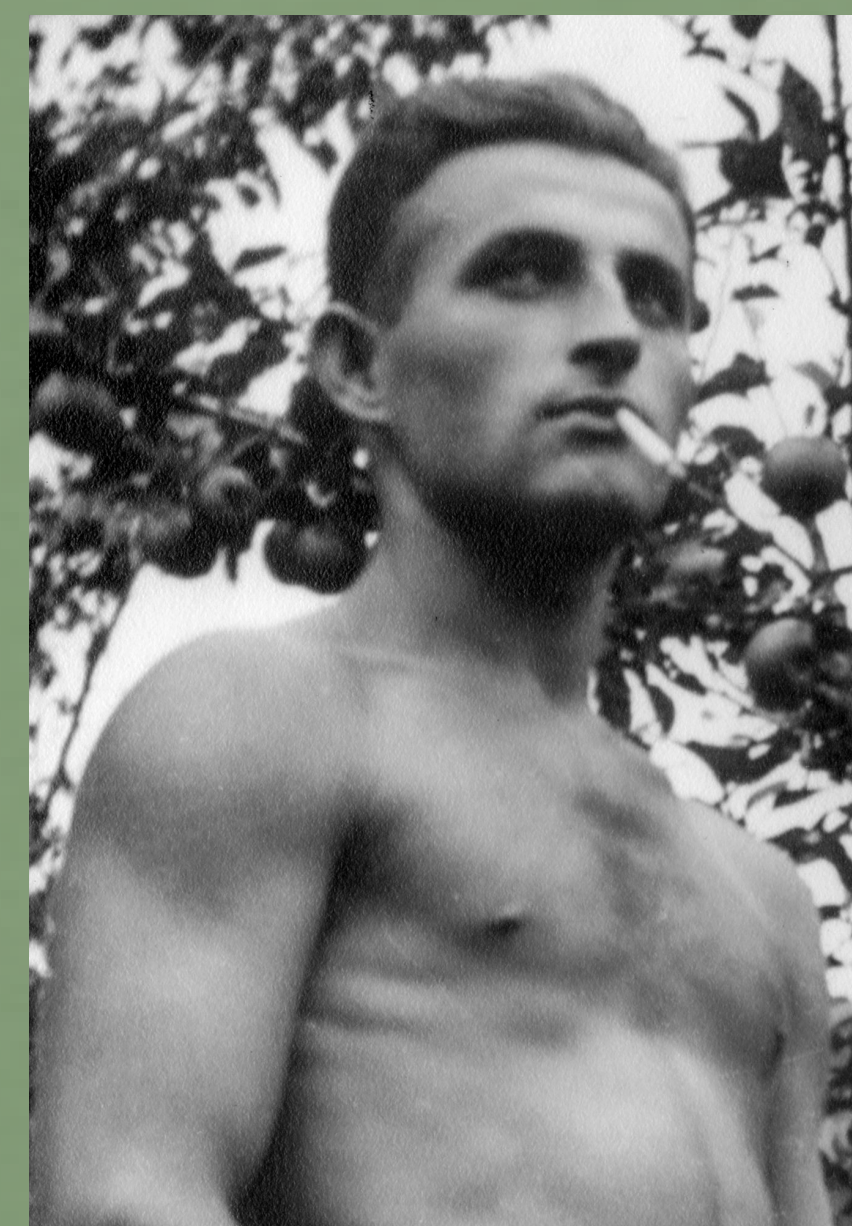
SAMOOBRONA

W Zrzeszeniu, na różnych szczeblach organizacyjnych, działały grupy Straży (samoobrony), których zadaniem była m.in. likwidacja szczególnie niebezpiecznych funkcjonariuszy bezpieki i jej agentury. Realizowano także kary chłosty na gorliwych działaczach komunistycznych i przeprowadzano akcje ekspropriacyjne, których celem było zdobycie funduszy na dalszą działalność niepodległościową.

Czasem wyroki dotyczyły „sowiecników”, czyli funkcjonariuszy NKWD oddelegowanych jako doradcy do UB. Tak było np. w Tarnowie, gdzie w centrum miasta zastrzelono lejtanta Lwa Sobolewa.



Od lewej: kierownik PUBP w Tarnowie Michał Korga, jego zastępca Julian Świątek oraz „doradca” sowiecki Lew Sobolew. Na dwóch ostatnich został wykonany wyrok, przez oddział osłony Rejonu Wschodniego Okręgu Krakowskiego WiN (ze zbiorów IPN).



Jerzy Woś ps. „Farys”, oficer dywersji Obwodu AK Dębica, od końca 1945 r. kierownik Straży Podobszaru Krakowsko-Rzeszowskiego WiN (ze zbiorów IPN).



Dowódca oddziału osłony I Zarządu Głównego WiN kpt. Jan Kosowicz ps. „Ciborski” (ze zbiorów „Zeszytów Historycznych WiN-u”).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Część oddziału osłony I Zarządu Głównego WiN po ewakuacji na zachód, Berlin, grudzień 1945 r. (ze zbiorów „Zeszytów Historycznych WiN-u”).

WALKA ZBROJNA



Jednym z najaktywniejszych partyzantów na Lubelszczyźnie był Leon Taraszkiewicz ps. „Jastrząb”, dowódca oddziału Obwodu WiN Włodawa. W jednej z akcji rozbił m.in. siedzibę UB we Włodawie, uwalniając kilkudziesięciu więźniów. Na zdjęciu kuca przy ręcznym karabinie maszynowym (ze zbiorów IPN).



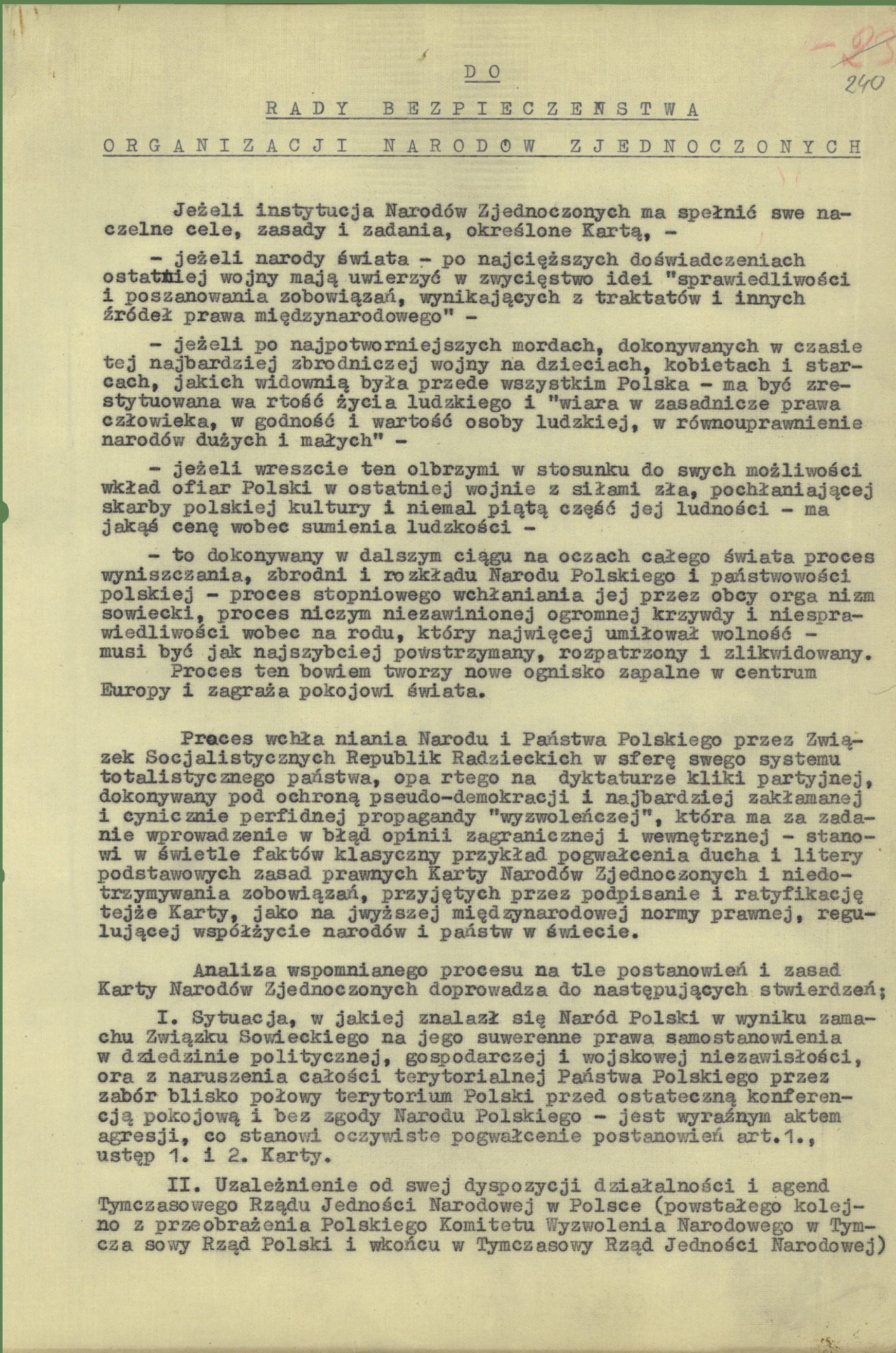
Grupa żołnierzy mjr. Hieronima Dekutowskiego ps. „Zapora” (stoi trzeci z prawej) w towarzystwie dwóch chłopców (ze zbiorów IPN).



Henryk Lewczuk ps. „Młot” (leży pierwszy od lewej) dowodził oddziałem Obwodu WiN Chełm. Brał m.in. udział w uderzeniu na Hrubieszów zrealizowanym wspólnie z UPA w maju 1946 r. (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ



Memoriał do Rady Bezpieczeństwa ONZ (ze zbiorów IPN).

MEMORIAL DO ONZ

Wiosną 1946 r. z inicjatywy WiN powstał Komitet Porozumiewawczy Organizacji Polski Podziemnej, łączący różne konspiracyjne organizacje polityczne. Komitet próbował informować opinię międzynarodową o rzeczywistej sytuacji w kraju. Przygotował Memoriał do Rady Bezpieczeństwa ONZ, wysyłał listy do Trybunału w Hadze, do prezydenta USA i do prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej.

WiN nawiązał potajemne kontakty z Polskim Stronnictwem Ludowym Stanisława Mikołajczyka. PSL był naturalnym sojusznikiem WiN. Dostrzegali to komuniści – w czasie procesu krakowskiego w 1947 r. sądzili w celach propagandowych razem działaczy PSL i II Zarządu Głównego WiN.



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Płk Franciszek Niepokólczycki (stoi) oraz polityk PSL Stanisław Mierzwa (siedzi pierwszy od lewej) na ławie oskarżonych w tzw. procesie krakowskim, w którym sądzono II Zarząd Główny WiN i działaczy PSL z Małopolski (ze zbiorów Muzeum Ziemi Tarnowskiej).



PPR



PPR



PPR



PPR

Celem zrzeszenia jest wywalczenie wprowadzenia w Polsce w życie zasad demokracji w zachodnio-europejskim znaczeniu tego określenia. W ten sposób mają być uzyskane warunki do swobodnej wewnętrzno-politycznej walki o duszę i charakter Narodu Polskiego, o uzdrowienie i unowocześnienie połącznego i gospodarczego ustroju Rz[eczypos]p[o]litej oraz o właściwe miejsce i sprawiedliwe warunki rozwoju Narodu Polskiego w rodzinie narodów Europy.

Z regulaminu Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”,
wrzesień 1945 r.



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

REPRESJE

Komunistyczny aparat represji brutalnie zwalczał Zrzeszenie WiN. Tysiące działaczy trafiły do komunistycznych więzień, wielu zginęło w walce lub zostało straconych po wyrokach śmierci. Rozbicie IV Zarządu Głównego na przełomie 1947 i 1948 r. oznaczało koniec WiN. 1 marca 1951 r. został rozstrzelany ppłk Łukasz Ciepliński i członkowie IV Zarządu.

„Ściana śmierci” w dawnym więzieniu przy ul. Rakowieckiej 37 w Warszawie. Najprawdopodobniej w tym miejscu 1 marca 1951 r. zastrzelono Łukasza Cieplińskiego i jego podwładnych z IV Zarządu Głównego WiN (fot. F. Musiał/IPN).



Marian Gołębiewski ps. „Irka”, zastępca komendanta Okręgu Lubelskiego WiN, współautor lokalnego porozumienia z UPA, które zatrzymało spiralę przemocy na Lubelszczyźnie i pozwoliło na wspólny atak na Hrubieszów. Sądzony w procesie I Zarządu Głównego WiN, wyszedł z więzienia w 1956 r. Współtwórca opozycyjnych organizacji „Ruch” oraz Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ze zbiorów IPN).

Po likwidacji IV Zarządu Głównego bezpieczeństwa rozpoczęła operację „Cezary”, tworząc prowokacyjną V Komendę WiN. Pozwoliło to komunistom na dezinformowanie amerykańskiego i brytyjskiego wywiadu oraz na docieranie do osób, które kontynuowały działalność konspiracyjną. W ramach operacji aresztowano m.in. dowódcę jednego z ostatnich oddziałów partyzanckich kpt. Kazimierza Kamińskiego „Huzara”.

18.I.51. Kochana Wisiu! Jeszcze żyję chociaż to już ostatnie prawdopodobnie dla mnie dni. Siedzę z oficerem gestapo. Oni otrzymują listy – ja nie. A tak bardzo chciałbym otrzymać chociaż parę słów Twoją ręką napisanych [...] Ten ból składam u stóp Boga i Polski [...]. Bogu dziękuję za to, że mogę umierać za jego wiarę świętą, za moją Ojczyznę oraz za to, że dał mi tak dobrą Żonę i wielkie szczęście rodzinne.

zawzięcie z nami, odwrócić siebie odwrócić zawzięcie przy sobie. odwrócić swą wiarę odwrócić swą wiarę – wyśle mi się że żyję Twoją ręką napisanych [...] Ten ból składam u stóp Boga i Polski [...]. Bogu dziękuję za to, że mogę umierać za jego wiarę świętą, za moją Ojczyznę oraz za to, że dał mi tak dobrą Żonę i wielkie szczęście rodzinne.

28.01.51. Kochana Wisiu! Jeszcze żyję, chociaż to już ostatnie prawdopodobnie dla mnie dni. Siedzę z oficerem gestapo. Oni otrzymują listy – ja nie. A tak bardzo chciałbym otrzymać chociaż parę słów Twoją ręką napisanych [...] Ten ból składam u stóp Boga i Polski [...]. Bogu dziękuję za to, że mogę umierać za jego wiarę świętą, za moją Ojczyznę oraz za to, że dał mi tak dobrą Żonę i wielkie szczęście rodzinne.

Łukasz

Gryps Łukasza Cieplińskiego z celi śmierci, pisany do żony Jadwigi (ze zbiorów IPN).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

LEGENDA WiN

W późniejszym okresie PRL do Zrzeszenia WiN odwoływała się część opozycji. Proces przywracania pamięci o powojennym podziemiu niepodległościowym zaczął się w drugim obiegu, ale rozwinąć mógł się dopiero w wolnej Polsce.

Po 1989 r. działacze WiN stają się bohaterami książek i filmów, patronami jednostek Wojska Polskiego, ulic i instytucji publicznych. W 2011 r. Sejm ustanowił 1 marca – dzień zamordowania Łukasza Cieplińskiego i działaczy IV Zarządu Głównego WiN – Narodowym Dniem Pamięci Żołnierzy Wyklętych.



Pomnik zamordowanych 1 marca 1951 r. działaczy IV Zarządu Głównego WiN w Rzeszowie (fot. A. Masłowska/IPN).

W dawnym areszcie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego przy ul. Rakowieckiej 37 w Warszawie powstaje dzisiaj Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL. To tam komuniści zamordowali płk. Łukasza Cieplińskiego i jego współpracowników z IV Zarządu Głównego oraz dziesiątki innych działaczy Zrzeszenia WiN.

Cela w więzieniu na Mokotowie, w którym powstaje Muzeum Żołnierzy i Więźniów Politycznych PRL (fot. F. Musiał/IPN)



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

WiN W LICZBACH

DWA LATA DZIAŁALNOŚCI:

WRZESIEŃ 1945 R. – PRZEŁOM 1947/1948 R.

3 OBSZARY – CENTRALNY, POŁUDNIOWY, ZACHODNI

4 ZARZĄDY GŁÓWNE

STRUKTURY ZRZESZENIA WYDAWAŁY
KILKANAŚCIE PODZIEMNYCH PISM

~ 30 000 OSÓB DZIAŁAJĄCYCH
W SZEREGACH WiN

KILKANAŚCIE TYSIĘCY
DZIAŁACZY ZOSTAŁO REPRESJONOWANYCH

OSTATNI SPOŚRÓD DZIAŁACZY WiN ZGINAŁ
W WALCE JÓZEF FRANZAK „LALUŚ”, ZA-
STRZELONY W **1963 R.** W ZASADZCE GRUPY
LIKWIDACYJNEJ ZOMO



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Krzyż WiN z pomnika w Rzeszowie
(fot. A. Masłowska/IPN).